

מראי מקומות- עבודה זרה ז'

והק' עליו דלכאו' מהמשנה לא משמע כן, אלא לעולם חושבין איזה מהן יותר, ואם השבח יותר על היציאה יתן לו דמי היציאה, וכמו שמבואר ברמב"ם, דאין בעה"ב יכול לתבוע ממון ולומר לו שאינו רוצה הצמר.

(ה) **לא יאמר אדם לחבירו, הנראה שתעמוד עמי לערב, ריב"ק אומר וכו' - פי' הריטב"א** דהא קיי"ל דדיבור אסור בשבת אבל הרהור מותר, ונח' התנאים בזה גופא, אם זה נחשב כהרהור או כדיבור. והוסיף דמה דאמר ריב"ק אומר, דאומר אדם לחבירו וכו', ולא קתני לשון "התיר", בא לאשמעין שלא התיר אלא בלשון הזה דוקא, שאין בו זכר מלאכה, ושהוא אומר לו בלשון מסופק, הנראה שתעמוד. אולם ע' בתוס' ר' אלחנן דפי' דנח' אם הרהור אסור או מותר (דהיינו, דלכ"ע זה חשיב הרהור, והמח' הוא בכלל אם אמרי' דהרהור מלאכה בשבץ מותר או אסור). וע' בשאלות דר' אחאי גאון (שאלה א'), ובהעמק שאלה שם (אות ו') באריכות בביאור הסוגיא לדעת השאלות.

(ו) **הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר - כ' הר"ן** (א: בדפי הרי"ף) בשם הראב"ד דאין זה משום כבודו של ראשון, אלא משום דכיון דאסרה, שויה חתיכה דאיסורא, ושוב אין לה היתר, ואפי' התירה השני' אינה מותרת. ובביאור סברא זו של הראב"ד, ע' במשיב דבר (ב', ט'), דכ' לאפוקי מה שהבין א' בדברי הראב"ד, דמה דנאסר עליו הוא מיסוד דשויה אנפשי' חתיכה דאיסורא, דכיון דשאל אותו חכם, וסומך עליו, הרי הוא כשויה אותו דבר על עצמו חפצא דאיסורא, משא"כ אם אותו חכם הי' אוסר עליו בלי שאלה אינו כן. וכ' הנצי"ב דטעות גדול הוא, אפי' הפירוש הוא דשויה החכם בהוראתו חתיכה דאיסורא, וע"ש ראיותיו לזה. וע"ע בהר"ן שהביא עוד ב' פירושים לדין זה, או משום כבודו של חכם הראשון, או משום שלא יהא ב' תורות. וכ' הר"ן שיש נפק"מ לדינא בין פי' הראשונים, דלפי הראב"ד, הני מילי אם טעה בשיקול הדעת, אבל אם טעה

(א) **ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו - פרש"י**, דס"ל לר"מ דכל המשנה מדעת בעליו נקרא גזול וקנאו בשינוי. וע' בקובץ שעורים (ב"ק ק"ט) דכ' דלכאו' יש להוכיח מכאן דהיכא דהשינוי והגזילה באין כא' קונה בשינוי, דכאן הגזילה הוא ע"י השינוי גופא. אולם כ' דיש לדחות, דאולי מיד כשהתחיל לצבוע, אף שעדיין לא נשתתה עד גמר הצביעה, מ"מ תיכף נעשה גזול, דמיד עבר על דעת בעל הבית.

(ב) **נותן לו דמי צמרו - כ' הריטב"א** דהיינו דהגזול משלם דמי הצמר אפי' בע"כ של הבעלים, וכ' דזהו דלא כפרש"י. וכפשוטו כוונתו לרש"י בב"ק (ק:), דכ' דבעה"ב יכול ליתן שכרו משלם ויקח את הצמר, ומשמע דהברירה בידו לעשות כן ע"כ של הצבע (אבל מדברי רש"י כאן לכאו' משמע כהריטב"א, שהרי כ' אם ירצה, וכפשוטו היינו אם ירצה הצבע, ואולי אין מוכרח, אבל עכ"פ לכאו' אין ראי' דחולק על הריטב"א בזה). וע' בתוס' יו"ט (ב"ק ט', ד'), שפי' דכיון שלא מכין הצבע לזכות בו כלל, לכן אינו קנאו על כרחו של בעל הבית (שלא כגזול בעלמא, דכוונתו לעשות קניני גזילה).

(ג) **ר' יהודה אומר, אם השבח יתר על היציאה, וכו' - כ' תוס'** דאף דבעלמא ס"ל לר"י דשינוי קונה, כאן אינו קונה לפי ששוגג הי' ולא הי' כוונתו לקנות. ופי' הקובץ שעורים (ב"ק כ"ו) דכוונת תוס' דלא הי' כוונתו לגזול, ולכן אינו נעשה גזול, אבל אם הי' כוונתו לגזול, אז אפי' אם השינוי לא הי' מדעתו, מ"מ יהי' קונה בשינוי, דהא יהי' לו הקניני גזילה, וע"י השינוי נתבטל דין השבה שלו, וממילא קנאו הגזול.

(ד) **ר' יהודה אומר וכו' - ע' בתוס' יו"ט** (ב"ק ט', ד') שדייק דס"ל לרש"י בב"ק (ק:) והרע"ב על המשנה שם, דרק קנס הוא להצובע, ולכן לא קנסי' לי' באופן שהוא הרויח, ואם בעל הצמר אינו רוצה את צמרו, יכול לומר לצבע ליתן לו דמי צמרו. וע"ש שהביא מהמגיד משנה (שכירות י', ד') שג"כ דייק כן מרש"י,

(י) **ר' ישמעאל אומר שלשה לפנייהם ושלשה לאחריהם - פי' הירושלמי (ב., הובא בר"ח)** בשם חברייא דטעם של ר' ישמעאל הוא משום "ברי' דמועדא", וביאר הר"ח דיום אסור חג מן המועד הוא חשוב. ור' בא אומר דטעם הדבר משום שכיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו (אף לאחר אידו), הוא ממעט משמחת אידו. ואי' שם דנפק"מ בין הטעמים הוא למכור לו דברים שאינן מתקיימין, לפי חברייא אסור, ולפי ר' בא מותר (וביאר הפני משה [בביאורו הב'] דטעם הדבר הוא משום דאינו ממעט שמחתו אלא אם לא יהי' יכול לישא וליתן עמו בדברים שמצויים בהם ריוח, אבל דברים שאינן מתקיימין, דלא מצוי בהן ריוח, לא אכפ"ל כ"כ ביום אידו מה שלא יהי' יכול לישא וליתן עמהן). וע"ע בר"ן (א. בדפי הרי"ף) דכ' דמה דאסור לאחריהן הוא משום דעדיין הוא זוכר יראתו ומודה לה [ולכאור' הוי טעם ג', דלא כב' הלשונות של הירושלמי].

(יא) **אמר ר' תחליפא בר אבדימי אמר שמואל, יום א' לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור - הק' העבודת עבודה, מנין לשמואל הכי, דלמא משום כדי חייהם התיירו, וכמו שמצינו דאף דחז"ל אסרו להלוות לעכו"ם ברבית משום דאתי למסרך, מ"מ משום כדי חייו התיירו, ואולי כאן ג"כ, אם לא יהי' יכול לישא וליתן בנכרים בכלל, לא יהי' לו פרנסה, וא"כ י"ל דלר' ישמעאל התיירו, דאל"כ לא יהי' יכול לישא וליתן עמהם כלל, וא"כ מהכ"ת דלר"י אסור, והניח בצ"ע.**

(יב) **דאמר שמואל בגולה אין אסור אלא יום אידם - הק' הריטב"א (ו: ד"ה ההוא מינאה),** היאך הי' יכול שמואל למימר הכי, הא גזירת חכמים היא, ומהכ"ת דיכול לעוקרו. והוכיח מכאן דאי"ז כשאר איסורין דאמר' דהשוו מידותיהם והחליטו בו איסורן. אלא כאן לא החליטו איסורן, אלא הכל לפי המקום ולפי הזמן, ולכן שפיר הי' יכול שמואל לומר דבגולה אין אסור אלא יום אידם בלבד. נייש לע', דהא משמע קצת מלשון הריטב"א דקושייתו היתה דאין הי' יכול שמואל לחדש מעצמו דבגולה מותר, כיון דכבר תקנו חכמים שיהי' זה אסור לחלוטין. ואם זה הי' באמת קו', א"כ לכאור' לפי הגמ' כאן ל"ק כ"כ, שהרי הגמ' כאן נקט דאולי בזה נח' התנאים, וא"כ י"ל דלא חידש שמואל כן מעצמו, אלא כך הבין במח' התנאים, וא"כ שוב לא יהי' ראוי' דחכמים לא החליטו איסורן, דיתכן דבאמת החליטו איסורן, אלא דחלק של ההחלטה היתה דבגולה יהי' מותר, וע"ע.

בדבר משנה, אז שפיר יכול להתיר (וכ"כ הרשב"א כאן). עוד כ' הר"ן שם, דרק לענין איסור והיתר אמרי' כן, אבל לענין ממונות לא שייך דין זה (ופשוט הוא לפי סברת הראב"ד). וע"ע בתוס', דכ' דכל דין זה הוא רק לשנות מאיסור להיתר, אבל שפיר יכול לשנות מהיתר לאיסור, ולפי הראב"ד הסברא פשוטה. אולם ע' ברא"ש (ג') שהביא מהירושלמי דגם מהיתר לאיסור אין יכול לשנות (וע' בתוס' איך דחה הרא"ה מהירושלמי).

(יז) **ריב"ק אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר, וכו' - כ' בחי' הראב"ד דדברי ריב"ק קאי אהא דאמר' דבשניהן שוין הולך אחר המחמיר, וע"ז אומר ריב"ק דזהו רק בשל תורה, אבל בשל סופרים, אם שניהן שוין הלך אחר המיקל. אולם ע' ברמב"ם (ממרים א', ה') דכ' דשני חכמים שנחלקו ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל. ודייק הכסף משנה מדבריו דאינו מחלק בין אם א' מהחכמים גדול מחבירו או לא, ולכן משמע דס"ל דריב"ק פליג בכל אופן, וס"ל דלעולם הולכין בתר המחמיר בדברי תורה, ובתר המיקל בשל סופרים, ואין מחשבין במי גדול ממי.**

(יח) **חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן - כ' הר"ן (ב. בדפי הרי"ף) דטעם הדבר הוא משום דאם חזרו במטמוניות, שוב לא יתביישו בפני הבריות אם יחזרו לרשעם, משא"כ אם חוזרים בפרהסיא, דאז יתביישו אם שוב רוצים לחזור לרשעם.**

(יט) **שנא' שובו בנים שובבים - פי' הריטב"א** וכתוב והלכת בדרכיו, מה הוא רחום וארך אפים אף אתה כן, ולכן יש לנו לקבל תשובתו. ופי' הסדר יעקב דכוונת הריטב"א ליישב דמה ענין שוב בנים שובבים לפלוג על דברי הת"ק, הרי גם הת"ק מודה דהקב"ה יכול לקבל תשובתם, רק דאיננו מקבלין תשובתו משום דמסתמא אין כוונתו לשוב באמת, וא"כ מה הביא משובו בנים שובבים. וע"ז תי' הריטב"א דמה הוא רחום וכו', ולכן גם עלינו לקבל תשובתו.

שאמר ברישא דקרא ופנית אל תפלת עבדך וכו', היינו משום דבאמת תפלה זו היינו רנה, כדאי' בסיפא דקרא, שהוא שבחו של מקום, וא"כ נראה שיש הקפדה לעשות כן.

יג) **בן בתירא מתיר בסוס- פרש"י**, לפי שמלאכתו לרכוב עליו, ואין במלאכה זו חיוב חטאת, שהרי חי נושא את עצמו, וכדתנן בביצה (לו:), אלו הן משום שבות, לא רוכבין על גבי בהמה. ולכאור' תמוה, מה ענין משנה זו להא דחי נושא את עצמו, הרי איסור רכיבה על הבהמה אין שייך כלל לאיסור הוצאה, שהרי אסור אף ביו"ט, ובתוך מחיצות, אלא גזרה הוא שמא יחתוך זמורה, וכדמסיק הגמ' שם. וע' **בחי' מהר"י שפירא** שעמד בזה, וכ' דאולי ס"ל לרש"י כשי' **הרשב"א** שהביא הר"ן לקמן (ט"ו), דיש בזה גם משום מחמר, ואם לא משום דחי נושא את עצמו, יהי' אסור מדאורייתא מדין מחמר, ואף בנושא משא בחצר. וכיון דאינו אלא משום שבות, ע"כ היינו משום דחי נושא את עצמו.

יד) **שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל, וכו'- ע'** **במהרש"א** בברכות (לא). דהעיר דהגמ' שם הביא רק דעה א', דיתפלל ואח"כ ישאל צרכיו, והביא רא' מקרא דלשמוע אל הרנה ואל התפלה, וכאן הגמ' הביא ב' דעות בזה, ואף מ"ד דס"ל דמתפלל ואח"כ שואל צרכיו הביא קרא דאשפוך לפניו שיחי וכו', ולא קרא דהביא הגמ' התם. וכ' **הפני יהושע** (שם) דלכאור' יש להעיר דהתם הוי מימרא דאמורא, ולמה לא אמר דהלכה כר' יהודה דבריייתא כאן דלעולם יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו, אלא אומר המימרא כאילו אמרה מעצמו. ותי' דלעולם גם התם הוי בריתא, ומר אמר מקרא זה ומר אמר מקרא זה. אולם כ' להוסיף די"ל דיש נפק"מ לדינא ביניהם, די"ל דכאן מה שאמר לעולם יתפלל ואח"כ שואל צרכיו, לאו לעיכובא אמר כן, אלא דגם יכול להתפלל באופן זה. וכ' דכן מסתבר, דלמה נאמר דנח' מקצה אל הקצה, דא' יסבור שיהי' דוקא באופן זה, ויחבירו יסבור שהוא דוקא להיפוך. וא"כ, י"ל דהבריייתא בברכות ס"ל דאדרבה, צריך להתפלל דוקא בסדר זה, דתפלה הוא קודם שאלת צרכיו, וכמו דמשמע מלשונו שם, יכול ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל, דמשמע דקמ"ל דאין לעשות כן. וע"ז הביא דוקא קרא דתפלת שלמה המלך, דברישא דקרא אמר ופנית אל תפלת עבדך ואל תחנתו, ופי' בסיפא דקרא דמה